

กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของนักศึกษาที่ต้องคดียาเสพติด

Construction of Social Space for Drug Accused Students

ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ¹

Piyaluk Potiwan¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาผลที่เกิดขึ้นหลังกระบวนการบำบัดฟื้นฟู ค่อมประพฤตินักศึกษาต้องคดียาเสพติด ที่ส่งผลต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมและพัฒนาอัตลักษณ์ตัวตนของนักศึกษาต้องคดียาเสพติด กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาต้องคดียาเสพติด ที่มีรายชื่อในทะเบียนนักศึกษากลุ่มเสี่ยง รวมทั้งได้ผ่านกระบวนการบำบัดฟื้นฟู ค่อมประพฤตินักศึกษาต้องคดียาเสพติดที่กำลังศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ แนวทางการสังเกต ผลการวิจัยพบว่า การดำรงชีวิตทางสังคมของคนเหล่านี้หลังการบำบัดยาเสพติดแล้วนั้น ยังคงไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างคนทั่วไปได้อย่างเท่าเทียม พวกเขายังไม่ได้รับความเข้าใจและการยอมรับจากสังคมได้อย่างบริสุทธิ์ใจแม้ว่าจะผ่านกระบวนการบำบัดแล้วก็ตาม การดำเนินชีวิตยังต้องพบกับปัญหาไม่เว้นแม้แต่การมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น ยิ่งไปกว่านั้นคนยังพบว่ามีการตีตราคนเหล่านี้ว่าเป็นอาชญากร ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างทางสังคมที่ทำให้เกิดอคติ การเกลียดชัง การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาได้ถูกจับวางไว้ในตำแหน่งคนชายขอบและกำลังเผชิญกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ: การบำบัด, ยาเสพติด, อัตลักษณ์

Abstract

This research is qualitative research which aims to study and development area of social space for drug accused students after receiving post-treatment. The qualitative research was conducted by in-depth interviews among 5 post-treatment accused students. The findings showed that social life of post-treat accused students are still not able to live as normal person. They have not fully accepted by society, even have been through drug treatment process. Moreover, stigmatization of them as criminals . It revealed that this research can be some parts of social construction processes which involved in social bias, prejudice, abhorrence, exclusion and social

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โทรศัพท์. 0899403308, 0815458756

¹ Lecturer, Faculty of Political Science, Rajabhat Mahasarakham University

discriminations by members of the society against them. This structural and symbolic violence mirrors would reflect their way of life and confidentiality.

Keywords : post-treat, drug, identity

บทนำ

ท่ามกลางความผันผวนที่เกิดขึ้นในสภาวะที่โลกไร้พรมแดน รวมทั้งปรากฏการณ์ของความหลากหลายที่เกิดขึ้นในทั่วทุกมุมโลก ผนวกกับความทันสมัยของระบบเทคโนโลยีทางการสื่อสารส่งผลให้การส่งต่อแนวความคิด ระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ การกระจายของวัฒนธรรมและการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ อันส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบต่อสังคม และในขณะเดียวกันประเทศไทยได้ถูกท้าทายต่อความทันสมัยของสภาวะโลกแห่งความหลากหลาย ที่มีปัจจัยนานับประการเข้ามากระทบกับสังคมไทย อีกทั้งประเทศไทยยังคงตกอยู่ในภาวะของการถูกคุกคามซึ่งไม่ว่าจะเป็นภัยคุกคามทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ภัยคุกคามทั้งหมดได้ส่งผลให้ความมั่นคงของสังคมไทยได้ถูกสั่นคลอน ไม่เว้นแม้แต่ประเด็นปัญหาทางการเมือง การเกิดขึ้นของการละเมิดสิทธิมนุษยชน การค้ามนุษย์ข้ามชาติ หรือภัยที่เกิดจากการก่อการร้ายเป็นต้น ซึ่งล้วนทำให้สังคมไทยจำเป็นต้องตั้งรับและแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อให้สามารถรักษาสถานะภาพความมั่นคงของสังคมให้ดำรงอยู่ได้

ภัยจากปัญหายาเสพติดถือเป็นภัยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่เกิดจากปัญหาของสังคม โดยเฉพาะใน สภาวะปัจจุบันได้กลายเป็นภัยที่ร้ายแรงที่ทำลายความมั่นคงของสังคมทุกภาคส่วนทั้งระดับโลก ระดับรัฐ ระดับชุมชน ระดับครอบครัวและในระดับปัจเจก นอกจากนี้ยังพบว่าสถานการณ์ปัญหายาเสพติดของประเทศไทยจัดอยู่ในขั้นวิกฤต โดยสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว

เพราะมีการผลิตยาเสพติดทั้งภายในประเทศและมีการลักลอบนำเข้ามาจากต่างประเทศมากมายหลายชนิด เช่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาอี โดยถึงแม้เจ้าหน้าที่จะได้ปราบปรามจับกุมการค้ายาเสพติดอย่างเข้มงวดและจริงจัง แต่ก็ไม่ทำให้การแพร่ระบาดของยาเสพติดลดลงแต่กลับทำให้ผู้ผลิตได้พัฒนายาเสพติดให้ออกฤทธิ์ได้แรงขึ้นและการตรวจพบสารเสพติดในตัวผู้เสพได้ยากขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่จับกุมได้ยากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในการดำเนินการปราบปรามยาเสพติดยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนไม่น้อยเข้าไปมีผลประโยชน์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดเสียเอง ทำให้การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไม่สัมฤทธิ์ผล

จากสถานการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่นับจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งจากสถิติพบว่าผู้ติดยาเสพติดจำนวนมากจะเป็นผู้ก่อคดีอุกฉกรรจ์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ และปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ และหากละเลยจะก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างรุนแรงจนไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะปัญหายาเสพติดไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถควบคุมให้อยู่ในวงจำกัดได้อีกต่อไป แต่กลับจะเป็นปัญหาระดับชาติที่ลุกลามอย่างไม่จบสิ้น ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งหามาตรการในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้บรรลุผลอย่างจริงจัง

ในกระบวนการต่อสู้กับสถานการณ์ยาเสพติดเชิงนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมา มุ่งเน้นด้านการปราบปราม มากกว่าการป้องกัน โดยมองว่าปัญหายาเสพติดเป็นเรื่องของอาชญากรรมที่ต้อง

ใช้มาตรการปราบปรามนำ กล่าวคือหากสามารถปราบปรามจับกุมผู้ค้าได้ปัญหาก็จะหมดไป บนฐานความเชื่อว่าตราใบที่คนซื้อยังมีอยู่และเพิ่มขึ้น ตราบนั้นย่อมจะมีผู้ขายอยู่เสมอ นอกจากนี้กลไกด้านการปราบปรามเองก็ยังไม่เอื้ออำนวยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่จะให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคน เงิน หรืออุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลมุ่งเน้นให้ราชการเป็นผู้ลงไปดำเนินการเป็นหลัก โดยมีประชาชนเป็นเป้าหมายในการดำเนินการมิใช่เป็นผู้มีส่วนร่วม มีการสั่งการจากระดับบนลงล่าง แต่ละหน่วยงานมีงบประมาณของตนเองในการดำเนินงานและไม่มีการประสานงาน ทำให้ขาดเอกภาพต่างคนต่างทำ เกิดความซ้ำซ้อน และประชาชนไม่เกิดความรู้สึกร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหา ไม่เกิดความรับผิดชอบและความผูกพันกับการแก้ไขปัญหามองเห็นว่าการแก้ไขปัญหาคือหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่ของตนเองหรือของชุมชนที่จะต้องเข้าไปรับผิดชอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลมองปัญหายาเสพติดเป็นลักษณะแยกส่วน ทั้งด้านการป้องกัน การปราบปรามการบำบัดรักษาและฟื้นฟู โดยแต่ละเรื่องก็มอบให้หน่วยงานที่รับผิดชอบไปดำเนินการเองตามงบประมาณที่ได้รับ ไม่มองและพิจารณาปัญหาในแบบองค์รวม ไม่มีการบูรณาการการแก้ปัญหาจึงไม่ครบวงจรซึ่งทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2556)

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์ยาเสพติดดังกล่าวมานับได้ว่าปัญหาเสพติดได้ถูกจัดไว้เป็นวาระแห่งชาติและมีผลต่อเสถียรภาพความมั่นคงและความน่าเชื่อถือ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งการศึกษา และมีแนวโน้มของความเจริญในลักษณะที่ก้าวกระโดด มีการย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยของประชากรแฝงจำนวนมาก ทั้งที่เป็นนักศึกษาและบุคคลทั่วไป อีกทั้งการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และแรงงานข้ามชาติ ทั้งหมดล้วนแต่นำมาซึ่ง

สังคมความเสี่ยงและสถานการณ์การระบาดของยาเสพติดให้ทวีความรุนแรงมากขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามในสถานศึกษามีความพยายามที่จัดการกับสถานการณ์ปัญหาเสพติด เช่น การจัดมีระบบข้อมูลที่เอื้ออำนวยให้ผู้บริหาร อาจารย์สามารถใช้วิเคราะห์ให้ทราบถึงปัญหาได้ทุกมิติและทุกระดับ มีระบบการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา มีกระบวนการแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและมีการส่งต่อนักศึกษาที่อยู่ในภาวะเสี่ยงและมีถูกดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้กับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการดูแล เช่น การฟื้นฟู การบำบัดและการเข้าค่ายต่าง ๆ (คณะกรรมการการวิสามัญศึกษาปัญหาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, 2545)

งานวิจัยและงานการศึกษาจำนวนมากที่มีความพยายามจะรายงานให้ทราบถึงโทษภัยของยาเสพติดและการจัดการกับปัญหาเสพติดแต่ในส่วนของการศึกษาถึงตัวตนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งที่เป็นผู้เสพและผู้ค้า รวมถึงการทำความเข้าใจในการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน การต่อสู้กับวาทกรรมทางสังคมของกลุ่มคนเหล่านี้ยังถูกละเลยหรือมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของเยาวชนและนักเรียน นักศึกษาที่ดูราวกับว่ามีชีวิตที่เป็นปกติและได้รับโอกาสจากสังคม แต่ในอีกมุมหนึ่งพวกเขาต้องดำเนินชีวิตท่ามกลางการถูกจัดประเภทว่าเป็นบุคคลที่มีรายชื่อนามพิเศษของสถาบันการศึกษา เป็นผู้ที่ต้องเข้ารับการบำบัดหรือต้องรายงานตัวตลอดเป็นตลอดในบางครั้งต้องเป็นกลุ่มเป้าหมายของการทำวิจัยเกี่ยวกับยาเสพติด แต่พวกเขาเหล่านี้ได้มีความพยายามที่จะสร้างตัวตนเพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม พยายามสร้างคุณงามความดีในตัวเอง เช่น การตั้งใจเรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการเรียนที่สูงกว่าคนอื่น หรือการเข้าเป็นนักกีฬาที่มีความสามารถสูงและมีรางวัลรองรับมากมาย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ตนเองนั้นได้มีพื้นที่ทางสังคม แต่แม้ว่าพวกเขาเหล่านี้จะ

พยายามเท่าไร ก็ไม่ได้หมายความว่าสังคมกระแสหลักจะไม่จับตามองหรือไว้วางใจในตัวพวกเขาอย่างจริงจัง ถึงแม้ว่าจะอยู่ในสังคมที่มีวาทกรรมของคำขวัญ “กลับตัว กลับใจ สังคมให้อภัย” ก็ตาม

โจทย์วิจัย

ในสภาวะการณ์ปัจจุบันนักศึกษาที่ได้ผ่านการบำบัด พื้นฟู คุมประพฤติน ในคดีอาชญากรรม มีอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำรงคุณภาพชีวิตในสังคมและอย่างไร ท่ามกลางความแตกต่างที่มีความหลากหลาย กลุ่มคนเหล่านี้มีกระบวนการในการสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองอย่างไร

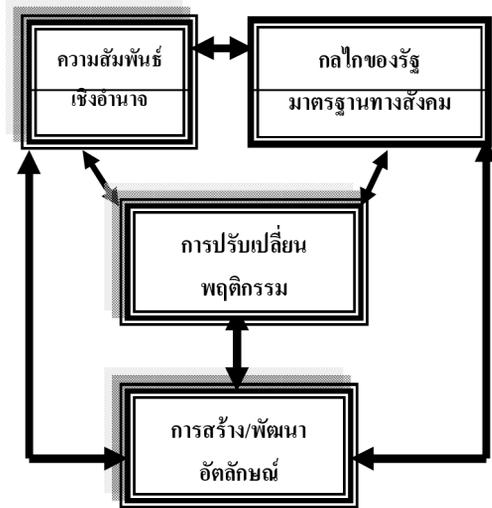
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เกิดขึ้นหลังกระบวนการบำบัด พื้นฟู คุมประพฤติน ในคดีอาชญากรรม ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ และตัวตนของนักศึกษาที่ด้อยศักยภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปรากฏการณ์ที่มีนักศึกษากลุ่มหนึ่งที่ถูกระบุชื่อในรายการของนักศึกษากลุ่มเสี่ยงและต้องคดีอาชญากรรม ทั้งในฐานะของผู้เสพและผู้ค้า ได้ถูกจัดเป็นบุคคลพิเศษที่ต้องให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ นอกจากนี้รูปแบบของการใช้ชีวิตประจำวันกลุ่มคนเหล่านี้ได้ถูกตีตราจากรอบมาตรฐานหลักทางสังคมว่าเป็นกลุ่มคนน่ากลัว เป็นอาชญากร มีพฤติกรรมเสี่ยง และต้องระมัดระวัง เป็นภัยของสังคม สมควรที่ภาครัฐและสถานศึกษาจะต้องเข้ามาจัดการควบคุม การให้บทบาทของรัฐและสถานศึกษาต่ออำนาจในการจัดการเรื่องยาเสพติดจึงเป็นความทับซ้อนบนความเป็นการเมือง อีกทั้งคนเหล่านี้ได้มี

ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่สังคมกระแสหลักต้องการ ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตภายใต้ระบบสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายที่ให้รองรับ ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงพยายามที่จะยืนหยัดต่อสู้เพื่อที่จะสร้างตัวตน และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในการแสดงออกซึ่งตัวตนในแง่มุมต่าง ๆ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบมุ่งเน้นการศึกษาโดยใช้หลักของกรวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบำบัด พื้นฟู คุมประพฤติน ในคดีอาชญากรรม ที่มีต่อการพัฒนาอัตลักษณ์และตัวตน ซึ่งเป็นการบูรณาการข้อมูลทั้งทางด้านพฤติกรรมทางสังคม โดยใช้หลักการของระเบียบวิธีวิจัยแบบ Oral History เพื่อเป็นการศึกษา Life History ภายใต้กระบวนการที่สร้างสรรค์สังคม ในการบอกเล่าหรือการเล่าเรื่องที่เคยถูกละเลย หรือปฏิเสธไม่ให้มีการกล่าวถึง เพื่อให้ทราบถึงการดำรงชีวิตประจำวันและกระบวนการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มเป้าหมาย

คือนักศึกษาที่ต้องคดียาเสพติด ที่มีรายชื่อในทะเบียนนักศึกษากลุ่มเสี่ยง รวมทั้งได้ผ่านกระบวนการบำบัดฟื้นฟูคุณประพฤติในคดียาเสพติด ที่เข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 5 คน

พื้นที่ในการทำวิจัย

คือ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดมหาสารคาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสังเกตโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสู่พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับบริบทสภาพทั่วไปของพื้นที่นั้น คือ ความเป็นอยู่ของนักศึกษาที่ต้องคดียาเสพติด ลักษณะของครอบครัว สถานศึกษากลุ่มเพื่อน นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การเฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเข้าไปสังเกตการพูดคุยกันภายในระหว่างนักศึกษาที่ต้องคดียาเสพติด และสังเกตลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกันของนักศึกษาที่ต้องคดียาเสพติด กับบุคคลอื่นว่าเป็นอย่างไร มีการทำกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวัน โดยผู้วิจัยมีแนวทางการสังเกต ประกอบไปด้วย แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่

สร้างขึ้น และรวมถึงข้อคำถามที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ส่วนการให้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ทำการศึกษาผู้วิจัยจะปรับแนวทางในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) การบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์/บันทึกภาพ/สนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ เมื่อได้รับอนุญาตจึงจะทำการบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผู้วิจัยทำการอ่านข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งฟังเสียงจากการสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม ที่บันทึกมา เพื่อให้เห็นรายละเอียดทั้งหมด เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถหาสาระหลักและหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นข้อความรู้หลัก (theme) และรอง ที่ได้จากการประมวลข้อมูลดังที่กล่าวถึง

2) การวิเคราะห์โดยใช้ตาราง (matrix analysis) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาถูกนำมาจัดกลุ่มข้อมูลโดยใช้ตาราง (matrix) เพื่อให้เห็นความชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ร่วมในการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่กล่าวถึงข้างต้น

ข้อจำกัดของการวิจัย

การเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้าง

พื้นที่ทางสังคมของนักศึกษาที่ต้อคดียาเสพติด ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาที่ต้อคดียาเสพติดนี้ เป็นเพียงเหตุการณ์ เรื่องราวชีวิตของบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ไม่อาจจะเป็นตัวแทนของนักศึกษาที่ต้อคดียาเสพติดทั้งหมดได้

ผลการวิจัย

ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมไทย หลายครั้งที่สังคมจัดวางความสัมพันธ์และคุณค่าในความเป็นคนไว้บนมาตรฐานที่สังคมกระแสหลักกำหนดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะต้องมีความประพฤติที่ดีงาม ตั้งใจเรียน และดำรงชีวิตอยู่ในศีลธรรมอันดี และหากได้มีการกระทำใดที่แตกต่างออกไปจากบรรทัดฐานของสังคม เช่นการใช้ยาเสพติดหรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกระบวนการค้ายาเสพติด จะถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี สมควรแล้วที่จะต้องถูกจัดการหรือดำเนินการตามกฎหมาย หลายครั้งที่กลุ่มคนเหล่านี้ต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการดำรงชีวิต พวกเขาต้องอยู่อย่างอ่อนแอ และถูกหวาดระแวง รวมทั้งสูญเสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ล้วนเกิดจากการกระทำของสังคม นโยบายรัฐ ระเบียบของสถานศึกษา และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงอคติ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมที่ครอบงำชีวิต จนเป็นจุดกำเนิดให้พวกเขาต้องถูกตัดสินและลงโทษ และไม่มีข้อยกเว้นแม้ว่ากลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นผู้เยาว์ และยังเป็นนักเรียนนักศึกษา ที่จำเป็นต้องมีอนาคตอีกยาวไกล แต่ต้องมาเผชิญกับโครงสร้างสังคมที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ อีกทั้งยังทำให้ต้องเสี่ยงที่จะถูกกระทำรุนแรงซ้ำซากในอีกหลากหลายรูปแบบในอนาคต

1. ความพยายามสร้างตัวตน สร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์

นับตั้งแต่การตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 กำเนิดขึ้นเพื่อเป็นกฎหมาย

หลักในการลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาหลายครั้งจนกระทั่งล่าสุดมี พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 เพื่อปรับปรุงบทลงโทษให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น นั่นคือ ได้แก้ไขโทษในความผิดเกี่ยวกับการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และการจำหน่ายยาเสพติดให้โทษจำนวนเล็กน้อยให้มีโทษขั้นสูงสุดลง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลซึ่งต้องหาว่าเสพยาเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 และเพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษให้มีการค้นได้โดยไม่มีหมายค้น การให้อำนาจสั่งตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลมียาเสพติดให้โทษในร่างกายหรือไม่

สำหรับกระบวนการยุติธรรมและข้อกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ได้มีวิวัฒนาการและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับบริบทและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยได้จัดตั้งองค์กรพิทักษ์และคุ้มครองเด็ก กระทรวงยุติธรรม อีกทั้งยังได้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2553 (มีผลบังคับใช้ 22 พฤษภาคม 2554) เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรีและบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554)

ใจเป็นนักศึกษาที่ถูกจับในคดียาบ้า และอยู่ในระหว่างกระบวนการบำบัด ใจได้เล่าให้ฟังว่าการเข้าสู่กระบวนการบำบัด และเข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือนคนดีสู้สังคมนั้นทำให้ใจมี

สภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือในช่วงสามเดือนแรกใจไม่ได้หันกลับไปยุ่งกับยาเสพติดอีก ใจมีสภาพร่างกายที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ขึ้น และกลับมาเรียนหนังสือตามปกติ แต่ใจต้องรายงานตัวกับคณะกรรมการติดตามผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 1 ปี ใจคาดหวังและให้สัญญากับตัวเองว่าต่อไปนี้จะดำเนินชีวิตเหมือนเด็กนักเรียนมหาวิทยาลัยทั่วไป แต่สังคมไม่ได้สวยงามอย่างที่ใจเข้าใจ ใจเล่าให้ฟังว่าทางหน่วยงานในการบำบัดได้รายงานเรื่องของใจให้ทางมหาวิทยาลัยทราบ และมีเพื่อนบางส่วนรวมทั้งอาจารย์ได้รู้เรื่องราวของใจ แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับพฤติกรรมของสิ่งแวดล้อมรอบตัวใจที่เปลี่ยนแปลงไปในครั้งที่รถจักรยานยนต์ที่หอพักที่ใจเช่าอยู่หายไป มีข่าวลือว่าใจเป็นคนทำให้มันหายทั้งที่ในความเป็นจริงใจไม่ได้เป็นคนขโมย ผู้ดูแลหอพักบอกว่าใจเป็นคนขโมยแน่ๆ เพราะใจติดยา เพื่อนของใจเป็นคนเล่าให้ผู้ดูแลหอพักฟัง และนั่นเป็นที่มาทำให้ใจต้องเข้าสู่โรงพักเพื่อสอบปากคำในฐานะผู้ต้องสงสัยขโมยรถจักรยานยนต์ ทั้งตำรวจและผู้ดูแลหอพักต่างโยนคำถามให้กับใจและตั้งธงป้ายสีข้อหาให้กับใจ เพราะในอดีตของใจพัวพันยาเสพติด แม้ว่าใจจะยังเป็นเพียงผู้ต้องสงสัยยังไม่ใช่ผู้ต้องหาก็ตาม แต่นั่นทำให้ใจต้องถูกสั่งให้ย้ายไปหาหอพักอื่นอยู่เพื่อเรียนหนังสือ สิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตหลังการบำบัดของใจทำให้ใจหดหู่และท้อแท้ แต่นั่นคงไม่สำคัญเท่ากับการที่พ่อและแม่ของใจยังมีแนวโน้มเชื่อว่าใจพัวพันกับรถจักรยานยนต์ที่หายไป

...ผมเสียใจมากครับ เสียความรู้สึก ผมได้พยายามทำตัวเองให้เป็นที่ยอมรับแล้ว แต่เมื่อมีเหตุการณ์อะไรไม่ดี เขามักจะป้ายความผิดมาที่ผมก่อน แม้ว่าคดีรถหายจะจับคนร้ายได้แล้ว แต่ไม่มีใครสักคนขอโทษผม ทุกคนทำเฉยราวกับว่าเรื่องนี้ไม่เคยเกิดขึ้น ผมต้องย้ายของออกจากหอพักเดิม มาหาหอพักใหม่ เพราะทุกคนเกรงกลัวและหวาดระแวงผม ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่ผมจะใช้ชีวิตให้

ได้อย่างคนอื่น ๆ ทั่วไป น้อยใจครับ... (ใจ นักศึกษาวัย 19 ปี)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับใจเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม นั่นคือการติตราที่มาจากทัศนคติ ความเชื่อและการกระทำเชิงลบของบุคคลที่มีต่อผู้อื่น การติตราในบริบทของใจได้ตอกย้ำให้เห็นถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางสังคมที่บุคคลที่พัวพันกับยาเสพติดต้องเผชิญ นอกจากนี้ความเป็นเพศในสังคมที่มีความเชื่อเรื่องชายเป็นใหญ่ยังทำให้การกระทำรุนแรงต่อผู้พัวพันยาเสพติดมีความเข้มข้นมากขึ้น ผู้หญิงที่ใช้ยาเสพติดถูกมองลดทอนคุณค่าและถูกรังแกจิตใจอย่างไม่สามารถป้องกันตนเองได้

น้อย เป็นนักศึกษาที่ถูกดำเนินคดียาเสพติด โดยน้อยได้เล่าให้ฟังว่า แต่เดิมน้อยเป็นเด็กในต่างอำเภอและเข้ามาเรียนในตัวจังหวัด น้อยเช่าหอพักอยู่กับเพื่อนชายที่คบหาเป็นแฟนกัน โดยน้อยไม่เคยรู้มาก่อนว่าแฟนของตัวเองนั้นมีอาชีพเสริมคือส่งยาบ้า เมื่อตำรวจจับแฟนของน้อยไป น้อยต้องไปให้ปากคำและยืนยันว่าน้อยไม่ได้มีส่วนรู้เห็นกับการค้ายาของแฟนเลย แต่ถึงอย่างไรก็ตามทางตำรวจก็ได้แจ้งให้กับมหาวิทยาลัยทราบ น้อยยังได้เล่าให้ฟังอีกว่า หลังจากที่แฟนถูกจับน้อยได้มาเช่าบ้านอยู่กับเพื่อนที่เรียนในสาขาเดียวกัน โดยบ้านที่เช่าอยู่น้อยอยู่ในซอยเล็กๆ ไม่ไกลจากที่เรียนมากนัก วันหนึ่งตำรวจบุกเข้ามาตรวจค้นบ้านและทำการตรวจค้นทรัพย์สิน ตำรวจได้พบของกลางจากเพื่อนผู้หญิงของน้อย และเจ้าหน้าที่ตำรวจชายทำการตรวจค้นร่างกายนักศึกษาหญิงด้วยตนเอง เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่หญิงมา เพื่อนผู้หญิงของน้อยต้องเปิดทุกอย่างให้เขาดูเพื่อค้นหาของกลางเพิ่มเติม

...หนูเคยมีแฟนที่พัวพันกับการค้ายาบ้า ค่ะ แต่เขาก็ถูกจับดำเนินคดีไปแล้ว พอมาอยู่กับเพื่อน เพื่อนก็มาพัวพันอีก และวันที่ตำรวจมาค้นนั้นเขาให้เพื่อนเปิดทุกอย่างเพื่อค้นหาของกลาง

หนูถามเขาว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงหรือ เขาก็ว่า หนูว่าอย่าปัญหาเยอะ...และบอกว่าพวกเด็กติดยา จะมาทำที่หวงอะไร ที่พวกมึงมีเช็กส์แลกยา มั่วกัน ยังทำได้ ประสาอะไรกับตรวจค้น... (แก้ว นักศึกษา วัย 20 ปี)

เรื่องของโจ้และน้อย เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนสังคมของความจริงในชีวิตของนักศึกษาที่ต้องพัวพันกับคดียาเสพติดทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ นอกจากการถูกตีตราทางสังคมแล้ว ความรุนแรงของอคติและการกระทำรุนแรงต่อคนเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ส่งผลกระทบต่อสภาพชีวิตของพวกเขา แม้ว่าพวกเขาจะพยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับตนเองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับทั้งการแสดงความสามารถที่โดดเด่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนได้รับรางวัล แต่นั่นก็ไม่ได้ทำคุณค่าและศักดิ์ศรีของพวกเขาถูกยกระดับขึ้น และในบางครั้งบางเหตุการณ์ที่สังคมมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งก็ส่งวนไว้ให้เฉพาะบุคคลที่มีประวัติบริสุทธิ์เท่านั้น

บอยเป็นนักศึกษาที่เรียนดี และคณะที่บอยเรียนนั้นเป็นคณะที่มีคะแนนแอดมิสชันสูง นั่นคือมีเพียงนักเรียนชั้นหัวกะทิที่จะได้โอกาสในการเข้าเรียนในคณะและสาขาวิชานี้ บอยเข้าหอพักอยู่กับเพื่อนอีกหนึ่งคน ซึ่งเพื่อนของบอยมีความชื่นชอบกีฬาฟุตบอลเป็นพิเศษ เมื่อมีนัดที่สำคัญของการแข่งขันเพื่อนของบอยจะลงพนักเดิมพันอยู่บ่อยๆ ซึ่งในบางครั้งบอยก็ได้เล่นบอลกับเพื่อนเหมือนกัน แต่มาวันหนึ่งเพื่อนขาดแคลนเรื่องเงินอย่างหนักเพราะไม่มีใช้หนี้พนันบอล และเกิดอาการเครียดจนต้องหาทางออก เพื่อนได้นำสิ่งหนึ่งเข้ามาในห้องพักโดยบอกบอยว่าสิ่งนี้จะช่วยให้หายเครียด ในตอนนั้นบอยกำลังคิดมากเรื่องเตรียมตัวสอบ จึงได้ทดลองเสพกับเพื่อน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ร่างกายของบอยเปลี่ยนไป คือ บอยไม่่วงนอนเลย และสามารถดูหนังสือได้จนเข้าจากการลองยาของบอยในครั้งแรกทั้งระยะห่างถึง 1 เดือน เพื่อทดสอบตัวเองว่าบอยมีอาการอยากหรือ

ไม่ แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น บอยจึงเชื่อว่าตัวเองนั้นสามารถควบคุมได้และได้ใช้ยาที่ต่อเมื่อต้องอยู่ดีก็เพื่อทำงานส่งอาจารย์หรือท่องหนังสือสอบเท่านั้น

หลังจากที่ใช้ยาบ่อยครั้งเพื่อเหตุผลทางการเรียน บอยบอกว่าวันหนึ่งตำรวจมาจับเพื่อนของบอยเพราะเพื่อนแอบขายยา และได้มาตรวจค้นห้องพัก นั่นคือบอยได้ถูกจับตรวจปัสสาวะด้วย เมื่อผลตรวจออกมาเป็นสีม่วง บอยจึงต้องเข้าสู่กระบวนการของภาครัฐในการบำบัดและเข้าค่ายต่างๆ แต่เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการบำบัด บอยก็ใช้ชีวิตปกติเหมือนนักศึกษาทั่วไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือบอยยังใช้ยาอยู่อย่างต่อเนื่องเพราะยาสามารถทำให้บอยทำงานเรียนได้อย่างยาวนานและมีผลการเรียนเป็นที่น่าพอใจ ความเชื่อของบอยต่างจากเหตุผลทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างสิ้นเชิง โดยบอยเล่าให้ฟังว่า บอยรับรู้เรื่องราวของโทษภัยของยาบ้ามากมายจากค่ายบำบัด แต่เหตุการณ์เหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นในตัวบอยเลย บอยมองว่ายาบ้าก็เหมือนยาทั่วไป เสพมากก็อันตรายคลุ้มคลั่ง เสพแต่น้อยก็ไม่มีอะไร และหากเสพอย่างมีสติยาบ้าก็มีประโยชน์ในตัวของมันเอง บอยบอกว่ายาบ้าก็เหมือนเหล้า เหมือนเบียร์ เสพมากก็เมา ในส่วนตัวของบอยแล้ว อยากจะเสพจะเลิกเมื่อไรก็ได้ ไม่แตกต่างจากการดื่มเหล้า และบอยไม่เข้าใจว่าทำไมภาครัฐและสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับยาบ้ามากนัก หรือยาบ้าจะเป็นวัฒนธรรมของยาเสพติด

ความเชื่อของบอยได้ฝังรากลึกไปพร้อมๆ กันกับการใช้ชีวิตในการศึกษาเล่าเรียน บอยบอกว่าโทษภัยของยาเสพติดทำอะไรบอยไม่ได้เลย แต่โทษภัยของสังคมที่มีต่อผู้เสพยาต่างหากที่รุนแรงมากกว่าฤทธิ์ของยาบ้า นั่นเพราะเมื่อถึงวันไหว้ครูประจำปี ในหลักสูตรสาขาวิชาได้เลือกให้บอยเป็นคนกล่าวนำปฏิญาณ เพราะบอยเป็นผู้ที่มีผลการเรียนสูงที่สุด แต่มีอาจารย์และเพื่อนบางคนคัดค้านว่าไม่ได้ เพราะบอยเคยเสพยา เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ไม่คู่ควรกับภารกิจนี้

“...เสียใจมากครับ ในเมื่อเหตุการณ์ทุกอย่างก็จบไปแล้ว ผมก็ปกติเหมือนเพื่อนทั่วไป และยังมีผลการเรียนดี แต่หลายสิ่งหลายอย่างที่ผมควรได้รับโอกาสนั้น มันกลับเป็นไปได้เพียงเพราะเหตุผลน้ำเน่าว่าผมเคยเสพยา ...ก็ไหนในค่ายบำบัดบอกว่า กลับตัวกลับใจ สังคมให้อภัย หรือนั่นจะเป็นเพียงคำขวัญเท่านั้นครับ ...แต่ผมก็ไม่คิดมากหรอกเพราะทำใจไว้อยู่แล้ว แต่สิ่งที่ผมกังวลต่อไปในอนาคตก็คือ หากผมเรียนจบแล้ว ประวัติเหล่านี้ได้ถูกบันทึกไว้หรือไม่อย่างไร จะมีผลต่อการเข้าทำงานที่ดีๆไหม หรือแม้แต่การรับราชการจะเป็นไปอย่างไร อันนี้ต่างหากที่ผมกังวล...” (บอย นักศึกษาวัย 22 ปี)

นอกจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับใจน้อย และบอย แล้ว เรื่องราวของโบว์ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการเบียดขับที่ทำให้โบว์ต้องสูญเสียโอกาสในชีวิตการทำงานราชการ เพียงเพราะว่าในอดีตโบว์เคยเสพยามาก่อน

โบว์เป็นลูกสาวคนเดียวของบ้านมีพี่ชายสองคน พ่อของโบว์เป็นผู้บริหารสถานศึกษา สมัยเรียนมหาวิทยาลัยโบว์เคยแอบเสพยากับเพื่อน แต่เพียงเพราะโบว์ต้องการทดลองดูและหวังผลในการอ่านหนังสือยามดึก ซึ่งนั่นไม่ได้มีปัญหาสำหรับโบว์เลย โบว์เป็นเพียงผู้เสพเพราะทางบ้านของโบว์มีฐานะพอที่โบว์จะขบถตั้งคำถามเพิ่มขึ้นกว่าปกติเพื่อซื้อยามาเสพ โบว์อาจจะโชคคิดตรงที่ว่าไม่ได้ถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเหมือนเพื่อน ทั้งที่ถูกจับไปพร้อมกัน ทั้งนี้คงเป็นเพราะเส้นสายของพ่อที่ช่วยเหลือโบว์ไว้ จากนั้นไม่ได้นานหลังจากเรียนจบโบว์ได้สอบเข้าทำงานเป็นพนักงานจ้างตามภารกิจของหน่วยงานภาครัฐแห่งหนึ่ง ซึ่งโบว์เองไม่แน่ใจว่าสอบได้เพราะความสามารถหรือเพราะเส้นสายของพ่อเธอ แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับการตั้งอกตั้งใจทำงาน และในระหว่างที่ทำงานโบว์ได้อ่านหนังสืออย่างหนักเพื่อเตรียมตัวเข้าสอบแข่งขันรับราชการที่กำลังจะมาถึง และนั่นทำให้โบว์ได้หันเหไปอีก

ครั้ง ซึ่งโบว์ได้เล่าให้ฟังว่าโบว์จะใช้มันเมื่อวันที่โบว์ต้องการอ่านหนังสือหรือทำงานดึกเท่านั้น ไม่ได้ใช้ยาเป็นประจำ และโบว์ยืนยันว่าไม่ได้ติดใจอะไร ในสายตาของโบว์มองว่ายาบ้า ก็คือยาประเภทหนึ่งที่ช่วยทำให้ทำงานได้ยาวนานขึ้นเท่านั้นเอง ไม่ได้มีพิษภัยอะไรเยอะถ้ารู้จักใช้มัน

หลังจากนั้นโบว์ก็สอบรับราชการได้ และได้ทำงานไม่ไกลจากพ่อมากนัก แต่เมื่อพ่อของโบว์เกษียณอายุราชการ โบว์จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทตนเอง เพราะไม่มีพ่อคอยปกป้องอีกแล้ว โบว์ทำหน้าที่ตัวเองอย่างเต็มความสามารถ แต่วันหนึ่งมีคนนำเรื่องของโบว์กับการใช้ยามาเปิดเผย เหตุการณ์ในชีวิตโบว์ก็เปลี่ยนแปลงไป สายตาที่มองโบว์เต็มไปด้วยความหวาดระแวง และไม่เป็นที่ไว้วางใจกับเพื่อนร่วมงานเพียงเพราะว่ากลัวว่าโบว์จะชักชวนลูกศิษย์ลูกหาให้เข้าหายาเหมือนตัวเอง

...รู้สึกแย่มาก กับคำพูดของเพื่อนร่วมงาน ทั้งที่เราเป็นคนคนหนึ่งปกติทั่วไป หรือว่าเราจะคิดไปเองก็ไม่รู้ เขาอ้างตลอดว่าเพื่อการเป็นแบบอย่างที่ดี และนี่เป็นงานราชการที่จำเป็นต้องใช้แบบอย่างที่ดี หากประวัติไม่ดีก็ลาออกไปซะ แต่พ่อก็ให้สติว่า หากลาออกไปก็เชื่อว่าปัญหาจะหมด เพราะแม่จะไปเริ่มต้นใหม่ที่ใหม่ก็คงเจอปัญหาเดิม โบว์ก็ทำได้แต่ทำใจ และพยายามทำดีให้มากที่สุด เพราะโบว์รู้ว่าสำหรับตัวของโบว์เอง ทำดีเสมอตัว ทำไม่ดีเพียงนิดก็ติดลบแล้วค่ะ... (โบว์ อดีตนักศึกษา วัย 28 ปี)

แม้ว่านักศึกษาเหล่านี้จะเคยพัวพันกับยาเสพติดทั้งที่เคยผ่านการบำบัด หรืออยู่ระหว่างการบำบัด หรือแม้แต่ไม่เคยถูกจับดำเนินคดี คนเหล่านี้ยังมีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่การดำเนินชีวิตประจำวันคนเหล่านี้ยังไม่สามารถทำได้หรือได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแท้จริง พื้นที่ของการเรียนการใช้ชีวิต หรือการทำงาน กลุ่มคนเหล่านี้ยังถูกจำกัดสิทธิ์ และสามารถแสดงออกซึ่งตัวตนของ

ตนเองได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น

เรื่องราวของชีวิตหลังการบำบัดของคนเหล่านี้ไม่ได้มีความสุขหรือได้รับโอกาสทางสังคมอย่างทีตนเองใฝ่ฝัน การถูกเบียดขับจากการใช้ชีวิตก่อนบำบัดและหลังบำบัดไม่ได้แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งทีคนเหล่านี้หวัง คือ การให้ได้รับโอกาสทางสังคมอย่างบริสุทธิ์ใจ อย่างน้อยก็ในสิทธิ์ของสมาชิกในสังคมคนหนึ่งที่ควรได้รับการคุ้มครองดั่งที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เท่านั้น

2. การต่อสู้และต่อรองกับอัตลักษณ์ของนักศึกษาที่ต้อคคดียาเสพติด

จากเรื่องเล่าของกลุ่มเป้าหมายสะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของคนเหล่านี้เป็นผลพวงมาจากกระบวนการสร้างความหมายผ่านวาทกรรม โดยมีสังคมเป็นผู้สร้าง กำหนด หรือนิยามให้ นั่นคืออัตลักษณ์จึงเป็นพื้นที่แห่งการต่อรอง การนิยามและการให้ความหมาย แต่ในขณะที่เดียวกันอัตลักษณ์ก็เป็นพื้นที่ให้คนเหล่านี้ต้องช่วงชิงการนิยามเพื่อสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเอง นั่นคือการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ต้อต่อสู้ต่อรองกับตนเองและต่อรองกับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะความจำเป็นที่ต้อควบคุมตัวตนให้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาสต่างๆ

ความหลากหลายที่มีอยู่ของสังคม นำไปสู่การต่อรอง ต่อสู้ทางอัตลักษณ์และการสร้างตัวตนของนักศึกษาที่ต้อคคดียาเสพติด ทีสะท้อนผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การความอึดอึดภายในใจอันเกิดจากความไม่บริสุทธิ์ใจของสังคมกระแสหลักถึงการให้อภัยตนเอง แต่ระดับของการอภัยยังเป็นข้อถกเถียงทีแต่ละคนได้รับไม่เท่ากัน คนเหล่านี้ทีเกิดและเติบโตในฐานะของครอบครัวทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูงอาจจะได้รับการให้อภัยหรือการกระทำทางสังคมแตกต่างจากคนอื่นหรือคนทีมีความรู้ ความสามารถในตนเองอาจจะได้รับการกระทำทีไม่เท่าเทียมกับคนทีไม่มีอะไร

ทีโดดเด่นเป็นพิเศษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองทางสังคมและพื้นที่ทีคนเหล่านี้ดำรงอยู่ ทั้งนี้เพราะพื้นที่ของประสบการณ์และความรุนแรงทีแต่ละคนได้รับเป็นเรื่องราวเฉพาะตัวบุคคลและเป็นการรับรู้ด้วยตนเองทีเชื่อมโยงกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสังคม เป็นพื้นที่ทางสังคมอันเป็นปฏิบัติการบนพื้นที่สาธารณะทีขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่และเวลา นั่นคือ คนเหล่านี้ยังคงอยู่ภายใต้ระบบพลวัตของสังคมทีเป็นความท้าทายทางยุทธศาสตร์ให้คนเหล่านี้ต้อตั้งรับและรุกเพื่อตนเอง การเข้าถึงทรัพยากรทางสังคม เช่น โอกาสของการทำงานหรือการดำรงชีวิตทั่วไปจะเป็นความท้าทายให้คนเหล่านี้ต้อสร้างตัวตนแสวงหาพื้นที่ และกำเนิดยุทธศาสตร์เพื่อตนเองขึ้นมา ดังนั้นคนเหล่านี้จึงต้อปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคมทีต้อต่อรองกับตนเองและต่อรองกับผู้อื่นตลอดเวลาทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของตนเอง

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การใช้ชีวิตท่ามกลางสังคมทีให้ความหมายและเบียดขับผู้ที่พัวพันกับยาเสพติดไม่ว่าจะเป็นผู้เสพผู้ค้า จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ จะผ่านการบำบัดหรือไม่ผ่านการบำบัด จะถูกดำเนินคดีหรือไม่ ส่งผลให้คนเหล่านี้ต้อตกอยู่ในสภาวะของความเปราะบาง และถูกกระทำรุนแรงอย่างซับซ้อน นอกจากประเด็นทางกฎหมายแล้ว สถานการณ์ทางสังคมและสถาบันทางสังคม ยังไม่ชัดเจนในการให้โอกาสหรือให้สิทธิทีเท่าเทียมต่อคนเหล่านี้ ตัวตนทีเปราะบางยังถูกกระทำรุนแรงเชิงโครงสร้างจากความเชื่อ จารีต ประเพณี อีกทั้งยังต้อตกอยู่ภายใต้อำนาจของมายาคติในสังคม กระบวนการตีตราและการเหมารวม ยังเป็นประเด็นสำคัญทีกระทำให้คนเหล่านี้ต้อกลายเป็นชายขอบ

แม้ว่าคนเหล่านี้จะมีความพยายามให้การสร้างตัวตน แสวงหาพื้นที่ให้กับตนเอง พยายาม

เชิดชูอัตลักษณ์ตามที่สังคมกระแสหลักต้องการ แต่สังคมยังคงเหมารวมและตีตราคนเหล่านี้ทั้งด้านกฎหมายและด้านสังคมให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมโดยปราศจากมายาคติตั้งคนปกติทั่วไป ดังที่ Farmer (2005) มองว่าคนชายขอบมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านอุปสรรคที่ทำให้พวกเขาต้องอ่อนแอหรือสูญเสียศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาตัวเอง ข้อจำกัดเหล่านี้พบในระบบเศรษฐกิจนโยบายของรัฐ และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งเกิดจากอคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมครอบงำที่เน้นการตัดสินและลงโทษบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่สังคมบอกว่า “ถูกต้อง” และ “ดีงาม” มายาคติที่สร้างภาพให้กับคนเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรมของการเอาดีไม่ได้ ความเป็นอาชญากร เป็นผู้ร้าย ยังไม่สามารถลบไปจากสังคม แม้ว่าในความเป็นจริงจะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่เป็นจริงอย่างที่สังคมสร้างมายาคติไว้ แต่นั่นไม่ใช่ทุกคนที่จะเป็นอย่างที่ว่า ปรากฏการณ์การตีตราสร้างมายาคติทางสังคมถูกทำให้เป็นปกติ โดยที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่รู้ทันและเห็นคล้อยตามซ้ำยังสร้างให้เป็นความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ คนเหล่านี้สมควรแล้วที่จำเป็นต้องจัดการขั้นเด็ดขาดไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มโทษโดยกฎหมาย การปฏิเสธการกีดกัน การเลือกปฏิบัติโดยสังคม รวมทั้งการฆ่าปิดปากกันเองของขบวนการค้ายาเสพติดก็ตาม นั่นคือคนเหล่านี้ยังคงอยู่ภายใต้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและเชิงสัญลักษณ์ ดังที่ Bourdier (2000) มองว่าความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์มักถูกบังคับด้วยวิธีคิดและมองว่าสังคม วัฒนธรรมมีบทบาทในการผลิตและยืนยันการใช้ความรุนแรง เช่นเดียวกับ Foucault (1980) ที่เชื่อว่ารัฐไม่ได้ทำให้ประชากรเชื่อฟังรัฐโดยการใช้กำลังหรืออาวุธควบคุมแบบตรงๆ แต่ใช้อำนาจผ่านการสร้างความรู้เพื่อควบคุมคน นั่นคือ สมาชิกของสังคมยอมรับเอาความรู้เกี่ยวกับระบบคุณค่า (norms and values) ชุดต่างๆ ที่มาในรูปของกฎหมาย วินัย บรรทัดฐานจารีตประเพณี และศีลธรรม เป็นต้น มาไว้ในตัวเอง การ

มีความรู้เหล่านั้นทำให้คนต้องควบคุมความคิดและพฤติกรรมของตนให้อยู่ในกรอบที่รัฐต้องการ

ถึงอย่างไรก็ตามการเก็บข้อมูล และการลงข้อสรุปในบทความเรื่องนี้เป็นเพียงข้อค้นพบที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของนักศึกษาผู้ต้องคดียาเสพติด ดังนั้นข้อมูลเรื่องคนเหล่านี้ที่ผ่านการบำบัดยาเสพติดแล้วนั้นไม่สามารถที่จะเป็นตัวแทนของชีวิตนักศึกษาผู้ต้องคดียาเสพติดทุกคนประเทศไทยได้ เนื่องจากข้อจำกัดของการใช้ชีวิตและความหลากหลายทางสังคมที่คนเหล่านี้เผชิญอยู่ รวมไปถึงระดับของฐานะ ชนชั้น และอาชีพ อันรวมไปถึงคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีระดับที่แตกต่างกัน คนเหล่านี้อาจจะมียุทธศาสตร์ชีวิตที่ดีหลังการบำบัด ในขณะที่บางคนมีคุณภาพชีวิตที่แย่ง คนบางคนประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตหลังการบำบัด ในขณะที่คนบางคนไม่ได้รับโอกาสทางสังคมอย่างที่ตนเองคาดหวังไว้จนเป็นเงื่อนไขสำคัญให้หันกลับเข้าไปสู่กระบวนการของยาเสพติดอีกครั้ง

กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของนักศึกษาที่ต่อคดียาเสพติดมีความทับซ้อนอยู่บนเงื่อนไขทางสังคมหลายประการ การที่คนเหล่านี้มีการสร้างอัตลักษณ์ทางตัวตนที่แน่นอน ชัดเจน และโดดเด่น อีกทั้งหากคนเหล่านี้รู้เท่าทันกับมายาคติและการเบียดขับทางสังคมที่มีต่อตนเอง ก็จะทำให้พวกเขาสามารถที่จะดำรงคุณภาพชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นั่นคือคนเหล่านี้ควรจะหันมาให้ความสำคัญกับตนเอง พอใจในสิ่งที่ตนเองกระทำ แม้ว่าสังคมจะไม่เชื่อใจก็ตาม และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมทางสังคม จนกระทั่งทำให้ตนเองน้อยเนื้อต่ำใจ จนหันกลับไปสู่กระบวนการยาเสพติดอีก สักวันคนเหล่านี้จะมีพื้นที่และได้รับการยอมรับอย่างเต็มใจและมีความสุขในการใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้พบกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของนักศึกษาที่ต้อภคคยาเสพติด ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อการวิเคราะห์ ทำความเข้าใจถึงตัวตนของนักศึกษากลุ่มนี้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ให้พวกเขาได้พูดถึง สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง อีกทั้งยังเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้กับสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ว่าคนใช้ยาเสพติดมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลด้านสุขภาพ บำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพ เข้าถึงบริการสังคม และได้รับโอกาสทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจ แต่ที่สำคัญกว่านั้น การทำความเข้าใจถึงอัตลักษณ์และตัวตนของคนเหล่านี้จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสังคมกระแสหลัก ก้าวพ้นอคติ มองคนใช้ยาเสพติดในทัศนะใหม่ และภาครัฐต้องนำหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมาสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงในมาตรการทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ สมชาย วงศ์เกษม อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ เอกทัศน์ รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมสงวน ปัสสาโก ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.กิตติภรณ์ บำรุงบุญ ผู้อำนวยการกองพัฒนานักศึกษา ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิจัยรวมทั้งเป็นผู้ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ และให้โอกาสผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลกับนักศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์รังสฤษดิ์ สรรพอาษา ประธานหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการทำวิจัย และเป็นที่ปรึกษาตลอดการวิจัย ขอกราบขอพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. (2545). *ปัญหาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. เข้าถึงได้จาก http://www.senate.go.th/senate/report_detail.php?report_id=17 (วันที่ค้นข้อมูล: 2 มิถุนายน 2557).
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2554). *การกระทำคามผิดของเด็กและเยาวชน*. กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์. เข้าถึงได้จาก <http://www.m-society.go.th>(วันที่ค้นข้อมูล: 2 มิถุนายน 2557).
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค4, “สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนห้วงเดือนตุลาคม 2555-มีนาคม 2556. ขอนแก่น: ส่วนประมวลผล ข้อมูลและเฝ้าระวัง สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาค4, 2556.
- Bourdieu, Pierre, et al. (2000). *Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Standford, California: Standford University Press.
- Farmer, Paul. (1996). On Suffering and Structural Violence: A View from Below. *Social Suffering*, 125(1)(Winter), 261 - 283.
- Farmer, Paul. (2005). *Pathologies of Power*. Berkeley: University of California Press.
- Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972 - 1977*. C. Gordon (ed.).Brighton: Harvester.